

Національна академія педагогічних наук України
Відділення загальної педагогіки та філософії освіти
Відділення психології, вікової фізіології та дефектології

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Київ – 2020

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ВІДДІЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ, ВІКОВОЇ ФІЗІОЛОГІЇ ТА ДЕФЕКТОЛОГІЇ**

**ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Збірник наукових праць

Київ – 2020

УДК 373.2.091 (477)
ББК 74.10
Д55

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 4 від 26 березня 2020 року)*

Рецензенти:

- Беленька Г.В.* — доктор педагогічних наук, професор
Бондар В.І. — доктор педагогічних наук, професор, дійсний член
(академік) НАПН України
Шоробура І.М. — доктор педагогічних наук, професор

Д55 **Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи:** збірник наукових праць за заг. редакцією Г.В. Беленької, В.І. Бондар, І.М. Шоробури. / Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2020р., 496с.

ISBN 978-617-7600-33-5

Збірник наукових праць підготовлено за результатами методологічного семінару НАПН України, який відбувся 9 квітня 2020 р. У збірнику розміщено праці українських учених у галузі педагогіки та психології, які досліджують процеси та тенденції розвитку дошкільної освіти в контексті ідей Нової української школи.

Адресовано керівникам закладів дошкільної освіти, студентам та викладачам закладів вищої освіти, магістрантам, аспірантам, слухачам закладів післядипломної освіти, науковцям; усім, хто цікавиться проблемами сучасної дошкільної освіти.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 373.2.091 (477)
ББК 74.10

ISBN 978-617-7600-33-5

ЗМІСТ

Бех І. Д. Дошкільна освіта: трансформаційні орієнтири	7
Бешок Т. В. Компетентнісний підхід в рамках Нової української школи	20
Бибик Д. Д. Партнерства: виховуємо лідерів	24
Біла І. М. Психологічні аспекти готовності до шкільного навчання	31
Ваганова Н. А. Дослідження проявів творчого мислення дошкільників у процесі розуміння гумористичних малюнків	42
Вовчик-Блакитна О. О. Екологічність життєвого середовища сучасної дитини	52
Волинець К. І., Волинець Ю. О. Формування творчої самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі пізнавальної діяльності	59
Володарська Н. Д. Проблеми вивчення психологічного благополуччя особистості	69
Врочинська Л. І. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів здо у процесі вивчення дошкільної педагогіки	82
Гавриш Н. В., Піроженко Т. О., Rogozянський О. С., Хартман О. Ю. Програмно-методичний комплекс «Впевнений старт» як освітня система	85
Гавриш Н. В., Рейпольська О. Д. Про готовність педагогів до забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою в ситуації їх реформування	94
Гальченко В. М. Характеристика духовного компоненту професійної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти	104
Гаращенко Л. В. Творча спрямованість діяльності дітей дошкільного віку в рухливих іграх	111
Гулько Ю. А. Експериментальні дії в структурі дослідницької діяльності дошкільників	117
Гуменюк Г. В. Психологічне благополуччя дитини як ресурс життєстійкості дорослого	124
Гурлева Т. С. Діти, з якими важко: причини і умови попередження труднощів розвитку і виховання	131
Дичківська І. М. Особистісно-професійне становлення майбутнього вихователя в інноваційному освітньому просторі	139
Довбня С. О., Зубко Н. П. Формула ігрових технологій як засобу виховання дітей старшого дошкільного віку	149
Доманюк О. М. Ранній математичний розвиток зростаючої особистості	158
Журба К. О. Виховання смисложиттєвих цінностей дітей: теоретичний аспект	162

Зайцева Л. І. Значення розвивального середовища в ознайомленні дітей дошкільного віку з властивостями матеріалів та речовин	172
Казанцева Л. І. Питання методики формування екологічної культури дітей дошкільного віку засобами дослідницького навчання	179
Карабаєва І. І. Особливості становлення ціннісних орієнтацій у віковому діапазоні від середнього до старшого дошкільного віку	190
Коновець С. В. Способи набуття креативності у дітей дошкільного віку	199
Кот Н. А., Тельчарова О. П. Попередження шкільної дезадаптації як передумова функціонування нової української школи ...	202
Куліш Т. І. Актуальні проблеми наступності між дошкільною та початковою освітою у творчій спадщині Наталії Лубенець: погляд в історію	211
Латиш Н. М. Психологічні особливості творчого мислення дітей 6 років	222
Легін В. Б. Інноваційні технології фізичного розвитку дошкільників: теоретичний аспект	233
Луценко І. О. Аксиологічні виміри міжособистісної мовленнєвої комунікації з дітьми педагога нової української школи	237
Макаренко С. І. Неформальна освіта в новій системі підвищення кваліфікації педагогів дошкільця: реалії та перспективи	244
Максименко С. Д. Лідерів і творчих особистостей необхідно проектувати, формувати та створювати	258
Максимов М. В., Максимова Н. Ю. Особливості соціалізації дитини в умовах суспільних змін	260
Мачинська Н. І. Інтеграція освітніх програм – вагомий чинник професійної підготовки фахівця дошкільної галузі в умовах закладу вищої освіти	268
Монке О. С. Наукові підходи, як концептуальна основа структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх вихователів до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури	275
Нетреба М. М. Специфіка організації медіаосвіти в закладах дошкільної та початкової освіти	281
Омеляненко А. В. Методичне забезпечення наступності в розвитку комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку	285
Онищук І. А. Шляхи розвитку в майбутніх вихователів ЗДО культури самовираження	292
Онофрійчук Л. О. Медіаграмотність як ключова компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти в контексті ідей Нової української школи	297
Пенькова О. І. Сімейні взаємини як умова становлення моральної спрямованості у дітей	303

Пісоцька Л. С. Інноваційні підходи щодо підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах забезпечення реалізації ідей Нової української школи	310
Семеняко Ю. Б. Змістовне забезпечення виховання у дітей старшого дошкільного віку основ культури використання медіапродукції у закладах дошкільної освіти	319
Сіданіч І. Л. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку як запорука успішного навчання в новій українській школі	333
Соловійова Л. І. Дієвість цінностей дитини на перехідному етапі від дошкільної до початкової освіти	342
Тимофєєва І. Б. Дотримання наступності дошкільної та початкової освіти для реалізації творчого потенціалу дитини	352
Тимош Ю. В. Актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні та за кордоном	357
Третяк Т. М. Психологічна готовність дитини до розв'язування творчих задач	359
Улюкаєва І. Г. Вплив зарубіжного досвіду на становлення вітчизняної дошкільної освіти (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)	370
Фасолько Т. С. Розвивальні та виховні можливості інноваційних педагогічних технологій та їх використання у роботі з дітьми передшкільного віку	383
Федорченко Т. Є. Вплив засобів масової інформації на дітей старшого дошкільного віку	386
Федорчук О. І. Роль сім'ї в привласненні дитиною базових цінностей співжиття	393
Цвєткова Г. Г., Войтюк І. В. Корекція мислення дітей старшого дошкільного віку	403
Чаплінська Ю. С. Парасоціальні стосунки: діти та роботи. Що треба знати батькам?	410
Чекстєре О. Ю. Вплив віртуального світу на провідну діяльність дітей старшого дошкільного віку	422
Череповська Н. І. Розвиток патріотизму дітей дошкільного віку за допомогою медіапсихологічних ресурсів	435
Швець О. В. Розвиток зростаючої особистості дошкільника засобами природи	449
Шепельова М. В. Психологічний супровід особистісно-професійного зростання майбутніх фахівців дошкільної галузі	454
Шкляр Н. А. Обґрунтування умов формування у дітей раннього віку позитивного ставлення до закладу дошкільної освіти на етапі адаптації	464
Шоробура І. М. Підготовка майбутніх педагогів на Хмельниччині для роботи в умовах інклюзії дошкільля	468
Шулигіна Р. А., Корнійчук А. В. Виховання моральності дитини-дошкільника у сюжетно-рольовій грі: педагогічні детермінанти	475

Яворська-Вєтрова І. В. Проблема ставлень особистості в онтогенетичному вимірі	482
Відомості про авторів	491

Череповська Наталія Іванівна, м. Київ

РОЗВИТОК ПАТРІОТИЗМУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАПСИХОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ

У роботі розглядається актуальність патріотизму молоді. Висвітлюється проблема розвитку патріотизму в добу медіа та інформаційних технологій. Висувається завдання розвитку патріотизму дітей дошкільного віку за допомогою медіапсихологічних ресурсів. Медіапсихологічні ресурси становлять україномовний медіаконтент і способи його опрацювання. Зазначається тривалість переглядів, спільне обговорення, пропонуються форми роботи з дітьми.

Ключові слова: патріотизм молоді, розвиток патріотизму дітей дошкільного віку, медіапсихологічні ресурси, український медіаконтент, форми роботи з дітьми.

The paper deals with the relevance of youth patriotism. We cover the problem of patriotism development in the age of media and information technologies, setting the task of the development of patriotism of preschool children with the help of media psychological resources. Media psychological resources are presented as media content in Ukrainian and ways of its processing. We indicate the length of the views, the collective discussion and propose the forms of work with children.

Keywords: youth patriotism, development of patriotism of preschool children, media psychological resources, Ukrainian media content, forms of work with children.

Актуальність зміцнення України як суверенної соборної європейської держави значною мірою полягає у подальшому становленні національної свідомості і збереженні ідентичності українського суспільства. Сучасний

соціально-політичний контекст оптимального розвитку нашої держави передбачає наявність в країні, так би мовити «критичної маси», активних громадян, патріотів.

Постановка проблеми. Розвиток патріотизму дітей і молоді, українізації регіонів країни обумовлений передусім не тільки консолідацією нації, реінтеграцією українського суспільства в цілому, але й потребою забезпечення патріотично-виховного процесу новими, ефективними засобами. Проблема патріотичного виховання, яке часто-густо здійснюється за старими методичними (радянськими) шаблонами, потребує свого розв'язання через інноваційні засоби впливу на особистість. Ми вважаємо, що ресурси психології загалом і медіапсихології зокрема становлять саме такі нові підходи, що здатні забезпечити патріотично спрямований виховний процес і забезпечити педагогів інноваційним методичним інструментарієм.

Аналіз публікацій та виокремлення невирішених частин загальної проблеми. Вагому роль патріотизму у державотворенні як любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до її історії, традицій, символів, мови, готовності захищати її від ворогів і діяти в інтересах своєї країни – зазначено багатьма мислителями, педагогами, культурними діячами, що знайшло своє відображення в їхніх працях. В Україні, зважаючи на історичні обставини, феномен патріотизму часто ототожнювався з націоналізмом як формою протистояння окупантам різних імперій і збереження ідентичності власного етносу, притаманної йому культури, відновлення української державності. Проблемою засобів виховання патріотизму української молоді як любові до Батьківщини переймалося багато видатних осіб. Так, у першій половині ХХ ст. українські мислителі та ідеологи Д. Донцов, З. Коссак, С. Ленкавський основним методом патріотичного виховання молоді вважали *гартування тіла, волі і духу*, тобто, розвитку саморегуляції особистості на фізичному, регулятивному і світоглядному рівнях. Видатний український педагог Г. Ващенко пропонував метод спрямованого процесу *усвідомлювання* дитиною належності до своєї нації, її історії, культури відповідно до її віку: від

природного «стихійного», закладеного з дитинства, до «свідомого» патріотизму більш старшої молоді. Відомий публіцист, письменник і педагог Б. Заклинський одним із провідних методів формування патріотизму вважав *національне самовизначення особистості*: «Українець той, хто причисляє себе до українців» [6, с. 7], тобто пропонував свідому самоідентифікацію особистості з українською нацією, не зважаючи на етнічне походження. Видатні педагоги К. Ушинський і В. Сухомлинський мали гуманістичні погляди на виховання патріотизму учнів через *призвичаєння їм любові до рідного краю, природи, народної творчості тощо*.

У незалежній Україні питанням патріотизму практично довгий час не переймалися ні влада, ні освітяни, ні кіномитці: першим це було не вигідно і непотрібно, у других не було мотивації й стимулу, треті, за рідким виключенням, не мали ані коштів, ані бажання. Логічним наслідком цього ганебного явища можливою стала анексія Криму, референдум ментально зросійщеного населення на Донбасі і як наслідок – початок російсько-української війни.

Наразі проблема виховання патріотизму молоді дещо зрушила з місця і стала об'єктом уваги психолого-педагогічних наук. Питання виховання патріотизму, громадянських якостей молоді привернуло увагу таких українських спеціалістів, як І. Бех, П. Вербицька, Н. Волошина, П. Гнатенко, О. Жаровська, О. Киричук, В. Матяшук, Н. Михальченко, В. Павленко, А. Погрібний, Ю. Руденко, Н. Снопко, С. Таглін, Н. Череповська, К. Чорна, О. Шестоपालюк та багато інших.

На державному рівні актуальність проблеми виховання патріотизму знайшла своє відображення у таких документах, як Указ Президента України Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (2015), Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (2011).

Разом з тим, вважаємо за необхідне звернути увагу на наступне.

Проблема розвитку патріотизму української молоді не обмежується тільки відсутністю інноваційних підходів загалом і методичного інструментарію у тому числі. Йдеться про деякі не вирішені частини загальної проблеми розвитку патріотизму молоді. Так, на нашу думку, стратегічний напрям сприяння розвитку і виховання патріотизму має забезпечуватися такими тактичними завданнями:

1 – «виклики часу»: застосування медіа та онлайн ресурсів для розвитку патріотизму молоді;

2 – «мовне питання»: застосування українського медіаконтенту;

3 – «чим раніше, тим краще»: залучення дітей дошкільного віку до спрямованого процесу розвитку патріотизму.

Метою статті є артикулювання важливості розвитку патріотизму дітей дошкільного віку за допомогою медіапсихологічних ресурсів і дитячого проукраїнського медіаконтенту зокрема.

Виклад основного матеріалу полягає у розширенні змісту поставлених завдань щодо розвитку патріотизму дітей дошкільного віку.

1. «Виклики часу» як розвиток патріотизму за допомогою медіа та онлайн ресурсів

В історичному часі соціокультурний феномен патріотизму є динамічним процесом, який формується, розвивається, зміцнюється або гальмується, тобто, постійно трансформується, модифікується під впливом різноманітних зовнішніх чинників [5]. Цю думку Д. Донцова щодо постійного оновлення змісту і набуття патріотичних якостей особистості, які відповідають конкретному історичному часу розвитку суспільства, ми розвинули і доповнили вимогами нашої доби. Зважаючи на те, що загальною ознакою сучасної людської цивілізації стало виникнення високих технологій, інформаційного суспільства, глобалізаційних процесів, то новими якостями патріота має стати передусім *психологічна* адаптація до нових умов як набуття медіаінформаційної культури і медіаграмотності зокрема. Саме ці якості здатні нині забезпечити патріоту вільне функціонування у такому суспільстві, його оптимальну

взаємодію з медіа та інфопростором.

Тому й програму розвитку сучасного патріотизму необхідно відповідно треба збагатити *медіапсихологічними ресурсами*. Що таке медіапсихологічні ресурси і медіапсихологія загалом?

Медіапсихологія – це наука, яка вивчає вплив медіа на емоційно-когнітивну, ментальну, поведінкову сфери людини/дитини, на її комунікацію, творчу діяльність, а також вивчає вплив людини на медіа, що здатна спрямовувати свої дії на оптимальну організацію взаємодії з медіа, інформаційним простором, на практики (ігри, соціальні мережі), а також створення власного медіаконтенту тощо. Зокрема, медіапсихологія вивчає вікові особливості медіасприймання дорослих і дітей.

У свою чергу, медіапсихологічні ресурси становлять медіаконтент як дидактичний матеріал і психологічний інструментарій, спрямований на опрацювання різноманітного медіаконтенту. Тому медіапсихологічні ресурси мають умовно предметну і процесуальну площину та відповідають на питання «чим» здійснювати і «як» реалізувати визначену мету. Нагадуємо, що у нашому контексті, метою є розвиток патріотизму дітей дошкільного віку. Отже,

1) медіаконтент («що?», «чим?»): становить графіку (світлини, картинки), слайд-шоу, відео, ролики, фрагменти теленовин, документальні, ігрові стрічки та їх «нарізки», а також анімації, мультики; медіаконтент може бути у форматі телебачення, онлайн ресурсів, завантажений у комп'ютері, гаджеті, мобільному телефоні та ін.

2) медіапсихологічний інструмент («як?», «яким чином?», «в який спосіб?»): становить способи перегляду, прийоми, техніки, технології, вправи, тренінги, що застосовуються як у процесі перегляду зазначених медіаформатів, так і після нього.

2. «Мовне питання» як збереження української ідентичності

В умовах ідеологічної, інформаційної війни стратегічно важливого значення у збереженні національної ідентичності українців набуває розвинений патріотизм особистості, який, власне, становить її психологічний ресурс. Ресурс

патріотизму молоді полягає передусім у духовному зростанні особистості, конструюванні власної життєдіяльності відповідно її світоглядним позиціям, збагаченні духовної сфери патріотичними переконаннями, у більш глибокому її єднанні зі своїм етносом, нацією, країною. Не менш важливим є те, що патріотизм особистості виступає, так би мовити, її первинним психологічним імунітетом у формі «неприйняття», відторгнення відкрито агресивної, відверто брехливої, несумісної зі світоглядом патріота інформації, спрямованої проти його Батьківщини. Так, патріот здатен уже на почуттєвому рівні інстинктивно відчувати свідомо спотворену інформацію, спрямовану проти інтересів України, її народу, історії, культури, і саме тому не піддаватися її впливу. Тобто, патріотичні переконання, світогляд особистості уже самі по собі є певною мірою психологічним захистом проти брехливої, ворожої пропаганди та інших інформаційних деструктивних впливів з боку медіа [12].

Проте, сучасні українські реалії привносять нові виклики: йдеться про мову [1]. Зважаючи на те, що протягом багатовікової історії України наша мова пережила поза сотню актів свідомого нищення – лінгвоциду, проблема мови в Україні, як головної ознаки української нації, залишається не вирішеною. Суть проблеми полягає у тому, що, на думку Л. Костенко, нації зникають тоді, коли їм «відбирає» мову. Саме тому, цитуючи слова ірландця Томаса Девіса про те, що «Нація повинна боронити свою мову більше, ніж свою територію..., а втратити рідну мову і перейняти чужу – це є найгіршим знаком підданства» – Леся Українка проголошувала, що мова є маркером національної самоідентифікації [8].

Відповідно, питання збереження і популяризації української мови наразі набуває неабиякої важливості. У свою чергу, спрямований розвиток патріотизму молоді нині має приділяти значну увагу розвитку, удосконаленню, поширенню мови. Дуже важливо, щоб з раннього дитинства молодь виховувалася на одних колискових та віршах, на одних традиціях, як це є в повноцінних націях. Тоді українці не будуть існувати як два паралельні потоки, що майже не перетинаються. Якщо в нас буде повсюдна українська мова, що

зміцнить нашу національну ідентичність, то буде й лад, а якщо ні – то буде вічний «путін», як би він не називався [8].

Отже, узагальнюючи зазначене, наголошуємо, що у процесі організованого розвитку патріотизму дошкільнят як любові до великої Батьківщини – України, у дитячих виховних закладах, мова застосовуваного медіаконтенту має бути виключно українською.

3. «Чим раніше, тим краще»: залучення дітей дошкільного віку до патріотичного виховання

У цій частині ми розглянемо роль емоційно-почуттєвої сфери патріотизму особистості; вікові особливості та основні етапи патріотичного виховання дошкільнят; практичний аспект розвитку патріотизму дітей дошкільного віку за допомогою медіапсихологічних ресурсів

Роль емоційно-почуттєвої сфери патріотизму особистості.

Патріотизм – багатовимірний, багатокомпонентний і водночас цілісний система якостей особистості, яка об'єднує емоційно-почуттєву, інтелектуальну, діяльнісно-поведінкову сфери її існування [4].

Ці три групи якостей патріотизму становлять його змістові складові і саме у такій послідовності відбувається перебіг його розвитку: від емоційно-почуттєвого до свідомого, ментального, по тому вже до дієвого патріотизму [12]. Утім, у нашій роботі ми зупинимося на розвитку емоційно-почуттєвої сфери. Чому саме на ній? А тому, що у дитини дошкільного віку саме емоції і почуття відіграють одну з провідних функцій пізнання нею навколишнього світу.

Патріотизм особистості найчастіше визначається як *комплекс почуттів* до Батьківщини, її певний *психологічний стан*. З численних дефініцій патріотизму випливає, що первинною основою патріотизму суб'єкта є передусім *внутрішній стан* – так би мовити, стан душі, який багато в чому обумовлений взаємодією особистості із зовнішнім середовищем. Спеціалісти зазначають, що патріотичний стан, якщо він виник в особистості хоч одного разу, живе в ній завжди, при цьому виявляється самовідчуттям й

усвідомлюється дискретно [3]. Тобто патріотизм, як суб'єктивний внутрішній стан, пов'язаний передусім з емоційною сферою людини і являє собою набутий, специфічний *комплекс почуттів*, який найчастіше визначається як «патріотичні почуття» й охоплює: почуття *любові* до..., почуття *відданості*, *вірності* (комусь, чомусь), почуття *гордості* за..., почуття *поваги* до..., почуття *ненависті* до..., почуття *відповідальності* за..., почуття *обов'язку* щодо... та ін. До цього шеругу «почуттів», додамо ще й *почуття вдячності до країни*, в якій живеш.

Про первинність емоційно-чуттєвої сфери та її значущість в патріотизмі суб'єкта свідчить не тільки різноманітні визначення патріотизму, а й його послідовне становлення саме через емоції і почуття. Так, дослідники вважають, що патріотизм зароджується і формується як відчуття, пов'язані зі світобаченням рідного краю, ближнього оточення, своєї мови в дитинстві, що щільно пов'язано із чуттєвою сферою дитини, яка дозволяє інтегрувати патріотичний феномен на чуттєвому рівні. Це є природний, ще стихійний, несвідомий патріотизм [2].

Можна сміливо стверджувати, що без почуттєвої основи немає патріотизму. Активна громадянська позиція, прагматичний, розумний вибір, конструктивна діяльність, політична активність тощо без почуття любові до своєї країни буде всім, чим завгодно, але не патріотизмом. Патріотичні почуття – як життєдайна сила: народжують, стимулюють, підтримують, надихають, відроджують, рухають, спрямовують, надають значущого сенсу вищезазначеним та іншим видам суспільної діяльності.

Якщо людина через ті чи ті обставини до дорослого віку ніколи не відчувала патріотичних почуттів до країни, в якій вона живе, то для того, щоб розвинути у неї патріотичне ставлення до Батьківщини, спочатку треба активізувати її емоційно-почуттєву сферу. Таку людину необхідно чимось зацікавити, можливо, вразити, схвилювати, щоб вона емоційно перейнялася, наприклад, історичною подією (Батуринська різня, бій під Крутами, Голодомор 30-х), подією із сучасного життя, зразками героїчної поведінки як історичних

постатей, так і наших сучасників тощо. Лише на тлі емоцій, почуттів, що виникли, у неї може з'явитися привід замислитися, щось усвідомити, зробити крок до власного вибору стати патріотом [12].

Отже, емоційно-почуттєва складова патріотизму є традиційно первинною, бо він народжується з почуттів.

Патріотичні почуття у вигляді любові до свого рідного краю, батьківського дому, мови, традицій, країни тощо реалізують *почуттєво-ідентифікаційну функцію патріотизму*, за допомогою якої людина почуттєвим чином ідентифікує себе зі своєю родиною, найближчою спільнотою, оточенням.

Розвинений емоційно-почуттєвий патріотизм дитини стає *підґрунтям для подальшого розвитку патріотизму* вищого рівня, заснованого на свідомій патріотичній позиції, системі переконань і цінностей, які у свою чергу опредметнюються у практичні дії, спрямовані для блага Батьківщини.

Формування патріотичних почуттів, уявлень, звичок, настроїв, прагнень, норм патріотизму здійснюється головним чином через *Образ* – візуальний, аудіальний, метафоричний вербальний. Образ, як уявлення людини про щось, тісно пов'язаний з її емоційною сферою, яка, на переконання спеціалістів, у філогенезі є значно давнішою за мисленнєву, а в онтогенезі розвивається раніше, ніж мислення. Звідси випливає, що Образ, як похідне емоційно-почуттєвої сфери людини, є найбільш сильним агентом впливу на формування її почуттів, уявлень, прагнень тощо.

3.2. Вікові особливості та основні етапи патріотичного виховання.

Патріотизм особистості має пройти певний шлях формування згідно з віковими особливостями. Процес патріотичного виховання дітей і молоді охоплює *дошкільний* період та *шкільний*. Зауважимо, що у дорослому віці патріотизм людини як її емоційно-інтелектуальні, мотиваційно-дієві якості продовжує вдосконалюватися. Кожен попередній етап є питомим підґрунтям до наступного.

Як вже зазначалося, у контексті даної роботи ми артикулюємо на

розвитку патріотизму дітей саме дошкільного віку, як базового періоду становлення майбутнього патріота. За основу виховання патріотизму дітей в цілому і дошкільного віку зокрема, взято вікову періодизацію Г. Ващенко [2, с. 19-38], який у дошкільному періоді розвитку патріотизму виокремив два вікових етапи.

Педагог вважає, що вже у 3-4 роки варто розпочинати виховання патріотизму в ігровій, цікавій формі, у призвичаєнні їх до національних символів, вишиванки, колискових мелодій, віршиків, казок. Саме у цей період у дітей молодшого віку патріотизм формується на рівні чуттів, почуттів. Це так званий «природний», «стихійний», «несвідомий» патріотизм.

По мірі дорослішання патріотизм дітей 5-6 років потроху набуває більш свідомих рис, що підтверджується й сучасними дослідниками [7; 9]. Втім, на думку, педагога «стихійний патріотизм є *фундаментом* для патріотизму свідомого; тому стихійну любов до батьківщини не треба нехтувати, а, навпаки, всіма засобами підтримувати» [2, с. 16].

Таким чином, діти старшого дошкільного віку вже мають чітко знати, що: усі вони *українці*, бо живуть в державі *Україна*; вони також мають знати свою й етнічну приналежність, якщо така має місце бути, (наприклад, український татарин, український єврей тощо); вони мають знати *назву місця проживання*: міста, містечка, села, в якому живуть, а також *назву області*, тобто, знати повну назву своєї «малої батьківщини», з якої починається велика Батьківщина; знати основні символи – *тризуб* як малий герб, *прапор та національні кольори*, впізнавати мелодію *Гімну України* [12].

3.3. Практичний аспект розвитку патріотизму дітей дошкільного віку за допомогою медіапсихологічних ресурсів

Психологічний аспект розвитку патріотизму дітей дошкільного віку.

Зважаючи на те, що провідною діяльністю дошкільного віку є гра, патріотичне виховання завжди здійснюється у невимушеному форматі гри, забави. Сприймання світу, нового – відбувається переважно через чуття, почуття, тобто, через емоційну сферу дитини.

Тому її активізація буде ефективною саме через Образ: візуальний (яскраві картинки, іграшки в національному одязі, державні символи – прапор, герби, святковий національний одяг тощо), вербальний (народні казки, приказки, скоромовки, абетка – все подається мовою, позитивно емоційно), аудіальний (дитячі народні та авторські пісеньки, народні мелодії, для старших дошкільнят – гімн); власноруч створений продукт на заняттях малювання, витинання, ліплення за яскравим, цікавим зразком/образом.

Завжди треба пам'ятати, що Образ є потужним стимулом на емоційно-почуттєву сферу особистості.

Медіапсихологічний аспект розвитку патріотизму дошкільнят.

В умовах розвитку інформаційних технологій, безпрецедентного розмаїття засобів масової інформації та поширення кіберпростору, важливої ролі у розвитку патріотизму молоді і дошкільнят у тому числі, набувають медіапсихологічні ресурси: аудіо, візуальний, аудіовізуальний медіаконтент, а також засоби його застосування.

У взаємодії дітей з медіа принцип впливу образу на їхню емоційну сферу так само залишається провідним.

Дітям, починаючи з 3-х років можна показувати коротенькі на 30-60 сек. анімаційні фільми (мультфільми), давати прослуховувати коротенькі віршики або пісеньки; за бажанням дитини можна 1-2 рази повторити той самий переглянутий тільки-но міні-фільм; з 4-х років тривалість перегляду можна поступово подовжувати до 10 хв..

Діточкам 5-6 років можна показувати анімаційні фільми (мультфільми) або їхні фрагменти, зміст яких відповідає їхньому віку, більш тривалі за часом: від 10 до 15 хв.

Після перегляду рекомендовано обов'язковий зворотний зв'язок: запитати у дітей, чи сподобалось їм і що саме? Таким чином, ми розвиватимемо мову, пам'ять, рефлексію, ми знатимемо про те, що хвилює дитину, ми налагоджуємо/зміцнюємо з дитиною емоційний зв'язок.

Пам'ятаймо загальні правила культури взаємодії дитини з медіа:

Медіаконтент має бути озвучений тільки державною мовою: призвичаєння дітей дошкільного віку до української мови – первинний важливий елемент патріотичного розвитку дітей через Образ мовлення, пісні, віршика.

Тривалість перегляду для молодших дітлахів:

3 роки – до 5 хв.; 4 роки – до 10 хв..

Тривалість перегляду для старшеньких дошкільнят:

5 років – до 15 хв.; 6 років – 15-20 хв..

Обов'язковість зворотного зв'язку після перегляду: у лагідній, заохочувальній формі.

Увага для батьків! Не можна під час прийому їжі дитиною показувати їй мультики, відео тощо. По-перше, це руйнує процес травлення: дитина відволікається від нього, тому що вся її увага зосереджена на мультику; по-друге, це змалечку формує залежність від медіазасобів, тенденцію аутичної поведінки та інше.

3.4. Практичне заняття: «Створення слайд-шоу з малюнків про Україну»

Пропонуємо практичне заняття, яке можна провести як у групі старших дошкільнят у дитячому садку, так й індивідуально з дитиною вдома.

1 етап – для старших дітей: діти малюють (вигинають, ліплять) за означеною темою, наприклад: «Символи України», «Я люблю Україну», «Ми – українці», «Україна – країна Козаків і Козачок», «Мамай», «Герої України», ілюстрування українських народних казок, пісень – будь-що про Україну.

2 етап – для вихователя/дорослих: а) дитячі малюнки цифруються, б) з них створюється певна послідовність, в) підбирається музичний супровід, г) за допомогою комп'ютерної програми робимо слайд-шоу, д) час для перегляду кожної картинки виставляємо на 4 сек., щоб можна було встигнути усе розглянути детально; є) на початку слайд-шоу не забуваємо зробити назву, поставити рік, дату, зазначити заклад; наприкінці – написати імена, прізвища усіх авторів.

3 етап – спільний перегляд: сюрпризний момент («А що я зараз вам

покажу!»); перегляд на великому екрані, щоб усім було видно; допускається доброзичливе, лагідне коментування демонстрованих робіт з боку дорослих.

4 етап – обговорення: після перегляду діти мають поділитися емоціями і висловитися, відповідаючи на запитання: «що найбільше сподобалося?», «чим сподобалося?»; за бажанням дітей можна переглянути «кіно» ще раз, щоб закріпити позитив.

5 етап – завершення: похвалити дітей за роботу, акцентувати на отриманому результаті; насамкінець бажаним є гасло «Слава Україні!» з боку педагога, а також відповідь дітей «Героям слава!». Це – як пароль української нації, якому треба вчити дітей, якщо ми дійсно хочемо виховати патріотів.

До речі, створений медіапродукт можна широко застосовувати, починаючи з демонстрації на батьківських зборах, на відповідних заходах закладу, для звітності, «роздати» батькам на смартфони тощо.

Для проведення інших занять з розвитку патріотизму в іншому форматі за допомогою медіаресурсів і для творчого натхнення у кінці статті надається перелік цікавого матеріалу за посиланнями.

3.5. Взаємодія з батьками.

Актуальною й до нині залишається думка відомої української письменниці і публіцистки, громадської діячки та перекладачки, відомої фольклористки, мами геніальної Лесі Українки та ще п'яťох не менш талановитих дітей – Олени Пчілки – про те, що майбутнє батьківщини залежатиме від того, що дитині буде прищеплено в сім'ї: чи виросте вона приятелем України, чи її ворогом [11]. Від себе додамо, що у світлі сучасних глобалізаційних змін у світі, які певним чином охоплюють українське суспільство, дитина може також вирости байдужою до своєї батьківщини, якщо її родина байдужа.

Тому важливим для педагогів дошкільних виховних закладів є впровадження системної роботи з батьками, як у контексті залучення їх до медіакультури, патріотичного виховання дітей, так і щодо розвитку української мови їхніх дітей.

Висновки.

1. Однією з проблем розвитку патріотизму молоді й дітей дошкільного віку зокрема, є відсутність інноваційного методичного інструментарію. Ним можуть стати медіапсихологічні ресурси, як різноманітний за змістом і форматом *медіаконтент* та *способи* його застосування.

2. Необхідною умовою використання медіаконтенту, різноманітного за змістом, часовою тривалістю, що відповідають віку дитини, а також за форматом (мультик, пісенька, віршик, творче завдання) є озвучення його українською мовою. Цей фактор надасть можливість призвичаїти дітей до української мови, закласти передумови їхньої національної ідентичності.

3. Зважаючи на те, що любов до Батьківщини ґрунтується на емоціях і почуттях, які в онтогенезі випереджують раціональне мислення у способі пізнання світу і ставлення до нього, вважаємо що спрямовано розвивати патріотизм через *образи* медіаконтенту можна з раннього віку – дошкільного.

Список літератури

1. Васютинський В. *Українські російськомовні патріоти*. [Електронний ресурс]. URL: <http://tsn.ua/blogi/themes/psihology/ukrayinski-rosiyskomovni-patrioti-364265.html>
2. Ващенко Г. *Виховання любові до Батьківщини* (націоналізм і інтернаціоналізм). Лондон: Вид. КК СУМ у В. Британії, 1954. 40 с.
3. Віндюк П. А. *Критерії патріотичного виховання студентської молоді* [Електронний ресурс]. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp15/tezi.vindjuk.pdf
4. Гонський В. *Людина і нація. Час воїнів*. Київ: Основа, 2012. 264 с.
5. Донцов Д. *Патріотизм*. Львів, 1936. С. 48-63.
6. Заклинський Б. *Що треба знати кожному українцеві?* Київ: Богуслав-книга, 2015. 48 с.
7. Колодій О. С. Генетичні закономірності розвитку патріотизму в історії педагогічної думки. *Постметодика*, 2010. № 4. С. 2-6.
8. Малкович І. *Втратити рідну мову і перейняти чужу – найгірший знак підданства*. [Електронний ресурс]. URL: https://24tv.ua/vtratiti_ridnu_movu_i_pereynyati_chuzhu__naygirshiy_znak_piddanstva__ivan_malkovich_n972953?fbclid=IwAR0pOTtuPOOAOFNvPKvC9TK775PMqrIQoDc2Fc-vOg3SScMlf0s56_1E0jA
9. Матяшук В. П. *Сучасне патріотичне виховання в школах України*. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 384 с.
10. *Освіта дитини XXI століття*. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCYEA0vxmjI8FynI4QRqf64g>
11. Романюк Н. *Матір Лесі Українки прив'язали до коня і вели на допит*. [Електронний ресурс]. URL: <https://visnyk.lutsk.ua/news/ukraine/47721-matir-lesi-ukrainky-pryvvyazaly-do-konya-i-vely-na>

dopyt/?fbclid=IwAR1hrKB5ESQt71kEcxnUVOq4zZh_RMISzpYCLBE9kDPY7WaXZTzkYZVD
DkU

12. Череповська Н. І. *Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді*: навчально-методичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2017. 156 с. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/mediaosvitni-resursy-rozvytku-patri/>

Перелік онлайн ресурсів для дітей:

1. Веб-сайт для дітей «Весела абетка». [Електронний ресурс]. URL: www.abetka.ukrlife.org
2. Веб-сайт Музею І. М. Гончара. [Електронний ресурс]. URL: <http://honchar.org.ua>
3. Веб-сайт «Українська казка». [Електронний ресурс]. URL: www.kazka.in.ua
4. Джерельце – Українські дитячі пісні. Багато Українських дитячих пісень композитора Надії Галабурди. Ukrainian_children_s_songs. [Електронний ресурс]. URL: https://www.youtube.com/channel/UC_6mDOUIWIUW6jba0MSOEcw/featured
5. Дитячий сайт Левко: казки, розмальовки, вірші, онлайн ігри. [Електронний ресурс]. URL: <http://levko.info/>
6. Дитячий телеканал Плюсплюс. [Електронний ресурс]. URL: <https://plus-plus.tv/1plus1video>
7. Казки Сашка Лірника. UA. Суспільне мовлення. [Електронний ресурс]. URL: <https://1tv.com.ua/programs/kazkylirnyka>
8. Мультфільми для дітей віком 4-6 років. MagneticOne.Org. Освіта дитини XXI століття. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLshJpmmXcDiRiK0nsxNrv9RiuMGTYl0qm>
9. Першоцвіт: мультики. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ttr8OKMEZwM>
10. Розвивальні та пізнавальні мультфільми українською мовою. [Електронний ресурс]. – URL: http://dity.te.ua/osvita_mult
11. Телекомпанія Малятко ТВ: короткі мультики, пісеньки. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCUJSQbdfYae6DpP714HVwA>
12. UA.КАЗКИ. [Електронний ресурс]. URL: <https://kazky.suspilne.media/list.php>

Швець Оксана Вікторівна, м. Кременець

ORCID 0000-0001-7120-9299

РОЗВИТОК ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ

Висвітлено особливості використання засобів природи задля розвитку особистості дошкільника. Автором зосереджена увага на тому, які завдання природничого змісту можна реалізувати шляхом використання засобів природи в закладі дошкільної освіти; як розвинути природничо-екологічну компетенцію дошкільника та що виступатиме результатами освітньої роботи вихователя в цьому напрямку; наводить критерії, котрі засвідчують рівень сформованості в дошкільників елементів екологічної культури.

The features of the use of facilities of nature are reflected for the sake of development of personality of preschool child. By an author rapt attention on that, what tasks of natural maintenance can be realized by the use of facilities of nature in establishment of preschool